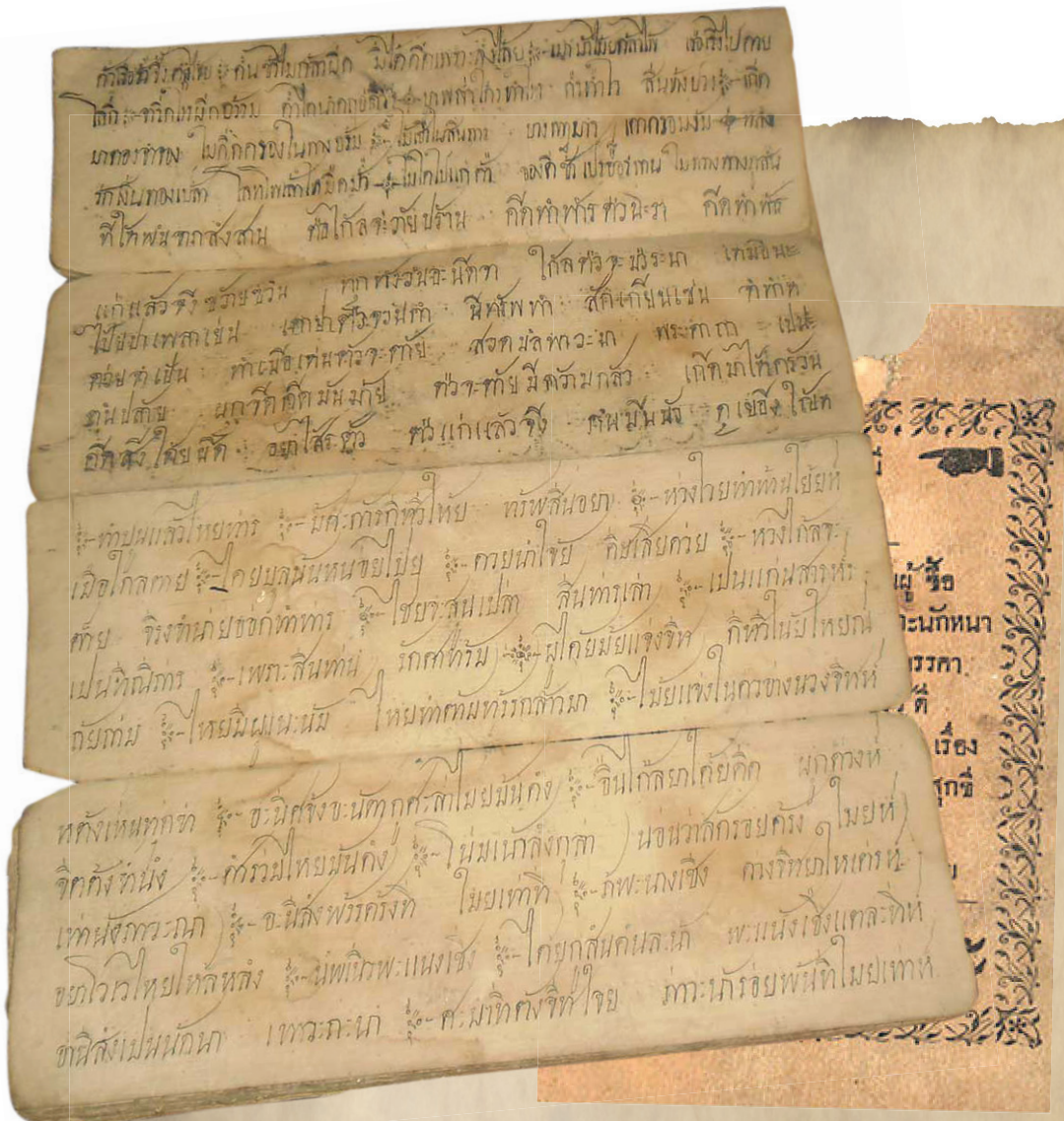

ประเพณีลายลักษณ์ ในชุมชนลุ่มทะเลสาบสงขลา: วัฒนธรรมแห่งความรู้จากยุคตัวเขียนสู่ยุคการพิมพ์ (2)

วินัย สุภา

(ต่อจากฉบับที่แล้ว)

ในด้านจุดประสงค์ของการจัดพิมพ์หนังสือในยุคนี้ พบว่ามีอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. การพิมพ์เพื่อแจกเป็นของที่ระลึกในโอกาสต่าง ๆ ประเพณีการพิมพ์หนังสือแจกเนื่องในโอกาสต่าง ๆ นับเป็นประเพณีสำคัญที่นิยมปฏิบัติกันในกลุ่มของเจ้านายผู้มีความรู้ที่น่าจะมีเฉพาะของสังคมไทย ดังที่วิภา กงกะนันทน์ (2540, น.117) กล่าวไว้ว่า “ประเพณีการพิมพ์หนังสือเพื่อมอบเป็นที่ระลึกในงานศพ ดูเหมือนจะเป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันอยู่ในประเทศไทยเท่านั้น” จากข้อเขียนของกัปตันอัลเฟรด จอห์น ลอฟตัส (Capton Alfred John Loftus) เรื่อง A NEW YEAR'S PAPER ON THE DEVELOPMENT OF THE KINGDOM OF SAIM (เสาวลักษณ์ กีชานนท์, 2535, น. 198) ได้ระบุที่มาของเรื่องบางเรื่องที่เขานำมารวมไว้ในงานเขียนขึ้นดังกล่าวว่า นำมาจากหนังสือชื่อ Siam Directory of 1889 ซึ่งเป็นหนังสือพระบรมราชานุสรณ์ของพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาของพระเจ้าอยู่หัวใน พ.ศ. 2431 แสดงให้เห็นว่าการพิมพ์หนังสือแจกในโอกาสต่าง ๆ น่าจะมีมาแล้วตั้งแต่ พ.ศ. 2431 และน่าจะได้รับความนิยมจนกลายเป็นประเพณีดังที่วิภา กงกะนันทน์ (2540, น. 116-117) กล่าวไว้สรุปความได้ว่า ผู้ที่ริเริ่มและสนับสนุนให้ประชาชนตีพิมพ์

หนังสือเพื่อใช้เป็นของขวัญหรือของที่ระลึกในโอกาสต่าง ๆ เช่นในงานวันเกิด หรืองานศพ แทนการให้ของขวัญอย่างอื่น คือ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ เมื่อครั้งทรงรับผิชอบหอพุทธศาสนสังคหะในระหว่าง พ.ศ. 2443-2448 โดยหอสมุดสำหรับพระนคร (หอสมุดแห่งชาติในปัจจุบัน) จะรับหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาว่าผู้ใดควรจะได้เลือกต้นฉบับเรื่องใดไปตีพิมพ์ในโอกาสไหนจึงจะเหมาะสม และหอสมุดสำหรับพระนครก็ได้ดำเนินการเช่นนี้มาตลอด เป็นผลให้หนังสือประเภทวรรณคดีไทยหรือหนังสืออื่นๆ ที่มีคุณค่าแต่ยากที่จะมีการตีพิมพ์ได้มีโอกาสจัดพิมพ์เผยแพร่ อีกทั้งยังเป็นแบบอย่างให้เจ้านายและพระสงฆ์ตามหัวเมืองนิยมตีพิมพ์หนังสือเพื่อแจกเป็นที่ระลึกในโอกาสต่าง ๆ ด้วย โดยเฉพาะในบริเวณชุมชนลุ่มทะเลสาบสงขลาที่รับเอาประเพณีนี้มาปฏิบัติในยุคต่อมา

สำหรับประเพณีการพิมพ์หนังสือแจกในโอกาสต่าง ๆ ของชุมชนลุ่มทะเลสาบสงขลา น่าจะเริ่มมาแล้วตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2467 เป็นอย่างน้อย โดยหนังสือที่ระลึกที่เก่าที่สุดเท่าที่สำรวจพบแล้วในขณะนี้ เป็นหนังสือที่ตีพิมพ์เนื่องในงานปลงศพพระครูวิจารณ์ศีลคุณ (ชู) เจ้าคณะแขวงอำเภอจะทิ้งพระ จังหวัดสงขลา ซึ่งมีด้วยกัน 2 เล่ม คือ เรื่อง “หนังสืออริยฐานธรรม” ของ สมเด็จพระวันรัต วัดโสมนัสวิหาร จัดพิมพ์โดยพระญาณเวที เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช พระครูวินยาภิวัศ และนายเปลื้อง ประโมจน์ย์ พิมพ์ที่โรงพิมพ์กุศลวัฒนะ กรุงเทพฯ และเรื่อง “ธรรมเทศกถา” ของ พระติสฺสสุโร ทับ พิมพ์ที่โรงพิมพ์ห้างสมุด กรุงเทพฯ

การพิมพ์หนังสือเพื่อแจกเป็นที่ระลึกในชุมชนลุ่มทะเลสาบสงขลา ไม่ได้มีเฉพาะที่แจกในงานศพเท่านั้น ยังมีที่พิมพ์แจกในโอกาสอื่นอีกหลายโอกาส เช่น งานอุปสมบท งานทอดกฐิน วันเข้าพรรษา-

ออกพรรษา งานฉลองศาสนสถานหรือสิ่งก่อสร้างที่เป็นสาธารณประโยชน์ เป็นต้น

ลักษณะของเนื้อหาของหนังสือที่พิมพ์แจกส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมคำสอนทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง และเนื้อหาที่ให้ความรู้ด้านต่าง ๆ ที่น่าสนใจก็คือ เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่นการกล่าวถึงความสำคัญของสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การชี้ให้เห็นความสำคัญของการเสียภาษีอากร การปกครองแบบประชาธิปไตย ความสำคัญของการปกครองท้องถิ่น และความสำคัญของการศึกษา เป็นต้น

2. การพิมพ์หนังสือเพื่อจำหน่าย จะมีลักษณะการพิมพ์ที่เป็นแบบเดียวกับหนังสือเล่มบาง ๆ ที่เรียกกันติดปากว่า “หนังสือวัดเกาะ” กล่าวคือ จะเป็นหนังสือขนาด 16 หน้ายก พิมพ์ด้วยกระดาษขรุขระสำหรับเรื่องที่มีขนาดยาวจะนิยมพิมพ์เป็นเล่มบาง ๆ หนาประมาณ 2-3 ยก ถ้าเป็นเรื่องที่ไม่ยาวนักก็จะพิมพ์เล่มเดียวจบ หนาประมาณ 3-5 ยก ปกจะเป็นชื่อหนังสือ ชื่อผู้แต่ง และคำกลอนเชิญชวนให้ซื้อหนังสืออยู่ในกรอบที่มีลวดลายแบบต่าง ๆ หรือบางเรื่องก็จะมีภาพลายเส้นประกอบด้วย นอกจากนี้ก็มักจะมีการระบุความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ไว้อย่างชัดเจน เนื้อหาของวรรณกรรมที่พิมพ์เพื่อจำหน่ายส่วนใหญ่จะเป็นวรรณกรรมนิราศ วรรณกรรมคำสอน นิทานประโลมโลก และอาจจะมีวรรณกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาบ้าง

สำหรับนิทานประโลมโลก ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเรื่องที่คุณแต่งและผู้จัดพิมพ์ระบุว่า เป็น “เรื่องหนังสือ” จะเป็นเรื่องขนาดยาวมากกว่า 10 เล่ม เช่น เรื่องแก้วสองภาค นางสาวชาวดง นางแก้ว และพราหมณ์ประสิทธิ์ ของ หนูแก้ว นครจันทร์ แต่ละเรื่องจะมีความยาว 25 เล่มจบ เรื่องแก้วผรอด ของ แดงนักปราชญ์ ยาว 42 เล่มจบ เป็นต้น

เป็นที่น่าสนใจที่ว่า วรรณกรรมที่พิมพ์จำหน่ายทุกเรื่องจะเป็นวรรณกรรมร้อยกรอง ยังไม่พบหนังสือต้นฉบับวรรณกรรมร้อยแก้วที่พิมพ์จำหน่ายในยุคนี้อยู่ อีกทั้งยังพบว่าวรรณกรรมในลักษณะนี้จะมีจำนวนพิมพ์ที่สูงกว่าหนังสือที่พิมพ์แจก โดยส่วนใหญ่แล้วจะมีจำนวนพิมพ์อยู่ระหว่าง 1000-3000 เล่ม ราคาของหนังสือจะพิมพ์บอกไว้พร้อมกับบทกลอนชักชวนให้ซื้อหนังสือ แบบเดียวกับหนังสือวัดเกาะ

ในการจัดจำหน่ายหนังสือ จะมี 3 ลักษณะ คือ โรงพิมพ์ผู้จัดพิมพ์เป็นผู้จำหน่ายเอง ร้านจำหน่ายหนังสือรับไปจำหน่าย และผู้เขียนนำไปจำหน่ายด้วยตนเอง ซึ่งที่ปกหลังของหนังสือมักจะระบุไว้ในหนังสือว่าให้ติดต่อซื้อได้ที่ผู้ประพันธ์ และโรงพิมพ์หรือร้านขายหนังสือที่น่าจะอยู่ในเครือเดียวกันหรือเจ้าของเดียวกันกับเจ้าของโรงพิมพ์ เช่น หนังสือที่พิมพ์โดยโรงพิมพ์สมบุญรอด ก็ระบุให้ติดต่อได้ที่โรงพิมพ์โดยตรง หนังสือที่พิมพ์จากโรงพิมพ์พานิชก็จะจัดจำหน่ายโดยร้านสงขลาพานิช หนังสือของโรงพิมพ์ไทยประดิษฐ์ จะจัดจำหน่ายโดยร้านบัวเนง ของนายบี กบิลกาญจน์ เป็นต้น

**การที่นักประพันธ์ในกลุ่มนี้กำเนิดและใช้ชีวิตส่วนใหญ่
อยู่ในสังคมชนบท เข้าในบรรยากาศและประเพณีทางวรรณกรรม
ในสังคมชนบทเป็นอย่างดี ลักษณะการสร้างผลงานวรรณกรรม
จึงยังคงลักษณะของความเป็นพื้นบ้านอยู่อย่างชัดเจน
นักประพันธ์ในกลุ่มนี้จึงเป็นผู้ที่สามารถสืบทอด
ประเพณีทางวรรณกรรมบางส่วนเอาไว้**

วิธีการจำหน่ายที่น่าสนใจและสะท้อนให้เห็นถึงความนิยมใน “การอ่าน” ของคนในชุมชนลุ่มทะเลสาบสงขลาได้เป็นอย่างดี ก็คือ การที่ผู้แต่งและ/หรือคนขายของเร่เข้าไปเร่ขายตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น ในงานวัด ในตลาดนัดงานเทศกาลต่าง ๆ บนรถไฟ หรือตามหมู่บ้านชนบท เช่น ทอง นวลศรี นำหนังสือที่ตนจัดพิมพ์ไปขายพร้อม ๆ กับการขายยาสีฟันที่ทำเอง และยาชนิดอื่น ๆ ส่วนแดง นักปราชญ์ ในยุคแรก ๆ อาจขายด้วยตนเอง แต่ในช่วงหลัง ๆ ก็ให้บุตรชาย คือ นายอำนวย ประพันธ์บัณฑิต (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ซึ่งเป็นนักประพันธ์ด้วย เป็นผู้เร่ขายพร้อม ๆ กับการเร่ขายยา เป็นต้น

ในงานเทศกาลต่าง ๆ ก็จะมีร้านขายหนังสือ ซึ่งมีขายทั้งหนังสือที่ส่งมาจากกรุงเทพฯ และหนังสือที่พิมพ์ในท้องถิ่น ดังที่ จิตต์ภิรมย์ ได้บันทึกบรรยากาศของร้านขายหนังสือในงานฉลองรัฐธรรมนูญ ไว้ในหนังสือ นิราสเร่ขายหรือเที่ยวชมงานรัฐธรรมนูญดังนี้

... มาถึงร้านขายหนังสือเสียงอ้ออิง เล่มละสี่สลึงหรือหนึ่งบาท มีทั้งเรื่องมหิทธิศาสตร์
ทั้งนิราสรถไฟไปหัวหิน มีทั้งเรื่องแต่งอ่อนศรณลินทร์ ทั้งโคมิน โคนุตร วรรณชวรเนตร ทั้งดาวเรือง
ดาวจายกระต่ายทอง ทั้งเรื่องผีสอนน้องการะเกศ ทั้งแหล่เทศต่าง ๆ เรื่องนางอัน มีทั้งเรื่อง
ไถ่ฟ้าพระสุธน ทั้งเรื่องนางแสนกล และกลโก่ง ทั้งเรื่องกลืนกรอบแก้ว แก้วสองภาค เรื่องนาง
นาคพระโขนงและโม่งป่า สุภาชีวิตสอนใจพระอภัยมณี ทั้งเรื่องแก้วหน้าม้า จำปาทอง เจ้าของ
ร้านคนเดียวที่เยว่ลอกแลก บ้างถามซื้อพระยาแกดกวางไว้ตรงไหน เจ้าของร้านเรียกหาตัวองไว
ฮือเอาไปเล่มนี้สี่สลึง ...

วิธีการขายอีกแบบหนึ่งที่นิยมกันก็คือ การที่ผู้ขาย (หรืออาจจะเป็นผู้ประพันธ์เอง) นำหนังสือไปวางขาย แล้วสวดหนังสือเรื่องเด่น ๆ ให้ผู้ผ่านไปผ่านมาได้ฟังและเลือกซื้อ ดังเช่น เสือ ชำนาญภักดี ซึ่งเป็นนักสวดหนังสือแห่งบ้านดอนคั่นก็จะไปสวดหนังสือในงานเทศกาลต่าง ๆ ให้ผู้ผ่านไปมาได้หยุดฟังและเลือกซื้อหนังสือ

ที่ตนเองแต่ง ส่วน พระจุ จันทรแก้ว¹ (การสัมภาษณ์, 21 กันยายน 2545) กล่าวว่า ผลงานที่ท่านแต่งนั้น จัดพิมพ์เองทุกเรื่อง ไม่ได้ขายลิขสิทธิ์ให้กับโรงพิมพ์ เมื่อจัดพิมพ์เสร็จก็นำไปขายตามที่ต่าง ๆ โดยจะหานักสวดเดินทางไปด้วยกัน

3. การพิมพ์เพื่อจำหน่ายหารายได้สมทบทุน ก่อสร้างศาสนสถาน หนังสือที่พิมพ์ในลักษณะนี้มี ทั้งที่ ประวัติพระสาวริกาธาตุ วัดไชยมงคล สงขลา ของ นายสัน สังข์สุวรรณ ซึ่งระบุว่า จัดพิมพ์ขึ้น “เพื่อ บอญญแทนฎีกา สร้างพระวิหาร” โดยไม่ได้ระบุ ราคาหนังสือเอาไว้

แม้ว่าหนังสือที่จัดพิมพ์เพื่อแจกจ่ายในโอกาส ต่าง ๆ จะมีจำนวนไม่น้อย หรือหากพิจารณาจาก จำนวนเรื่องที่พิมพ์แล้ว หนังสือประเภทนี้จะมี จำนวนค่อนข้างมาก แต่หนังสือที่ยังคงรู้จักกันดีเป็นที่ จดจำกันมาจนถึงปัจจุบันกลับเป็นหนังสือที่จัดพิมพ์ เพื่อจำหน่าย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหนังสือที่พิมพ์แจก ส่วนใหญ่จะเป็นร้อยแก้ว มุ่งเน้นสอนอย่างตรงไป ตรงมาหรือให้ความรู้โดยตรง ซึ่งน่าจะแพร่หลายอยู่ เฉพาะในกลุ่มของปัญญาชนและข้าราชการมากกว่า ในขณะที่หนังสือประเภทร้อยกรองจะมุ่งเน้นให้ ความบันเทิงมากกว่า และมีกิจกรรมต่อเนื่องที่ช่วย ในการเผยแพร่และสืบทอดได้ดีกว่า คือ การสวด หนังสือ และการใช้ในการแสดงหนังตะลุง

3. ลักษณะและพัฒนาการของวรรณกรรม ยุคการพิมพ์

การพิมพ์ซึ่งเข้ามาแทนที่การเขียนหรือการคัดลอก วรรณกรรมนับเป็นอิทธิพลของ “วัฒนธรรมหลวง” ที่ส่งผลต่อพัฒนาการของวรรณกรรมลุ่มทะเลสาบ เป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม ด้านการเสพวรรณกรรมที่ทำให้การอ่านขยายตัวมาก ขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในช่วงแรก ๆ ที่เป็นการ “ซื้อหนังสือ” จากส่วนกลางและคัดลอกไว้ใน “หนังสือบุค” จนกระทั่งนำไปสู่การแต่งและพิมพ์เพื่อขายให้ กับ “ผู้รู้หนังสือ” เพื่อนำไปอ่านหรือสวดในที่สุด พร้อม ๆ กับการรับเอาวัฒนธรรมลายลักษณ์ที่เป็น “ตัวพิมพ์” วัฒนธรรมทางด้านวรรณศิลป์ที่ปรากฏ อยู่ในวัฒนธรรมหลวงและ/หรือวัฒนธรรมราชบุรี ของภาคกลางที่เจริญก้าวหน้าทางการพิมพ์ก่อนก็ เริ่มมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานทาง วรรณกรรมในชุมชนลุ่มทะเลสาบสงขลาอย่างเห็น ได้ชัด ดังนี้

3.1 ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรม

ปรากฏการณ์ที่เห็นได้ชัดภายหลังจาก เริ่มมีการพิมพ์หนังสือในท้องถิ่นที่เกี่ยวกับตัว ผู้สร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรมก็คือ การแสดง ตัวตนของผู้ประพันธ์ที่ปรากฏอย่างชัดเจนที่แสดง ถึงความเป็นเจ้าของผลงานหรือเจ้าของลิขสิทธิ์ซึ่ง

มักจะปรากฏในตอนต้นหรือตอนท้ายของเรื่อง ดังตัวอย่างจากเรื่อง “ภาสิตพาเสือก” ของ ทอง นวลศรี ว่า

ผมชื่อทองนวลศรีมิใช่ปราชญ์	บอกกับญาติตามตรงอย่าสงสัย
อยู่ตะเครียะทิศเหนือจดหัวไทร	ปัจฉิมไปพัทลุงเขตทุ่งต่อ
หมู่ที่สองนายสมปองเป็นผู้ใหญ่	ทองอาศัยอยู่ใกล้บอกไม่หลอ
เปรียบเหมือนไทรใบดกร่มปกพอ	มีเหล่ากอโตใหญ่ใจเบิกบาน

หรือที่ปกหน้าของหนังสือเรื่อง “กลืนกรอบแก้ว” ของ เสือ ชำนาญภักดี ฉบับพิมพ์ครั้งแรกโดยโรงพิมพ์ไทยประดิษฐ์ สงขลา เมื่อ พ.ศ. 2481 ได้ระบุผู้ประพันธ์ไว้ว่า

หนังสือนี้มีราคาสิบห้าสตางค์	ชื่ออ่านบ้างแก้ทุกข์เป็นสุขา
นักแต่งดีมีชื่อพดฺยคณา	ตั้งเคหาอยู่ที่ย่านบ้านดอนคัน
ประโลมโลกไศรยน้อยชอยภาสิต	คติติดแต่คำตลกขัน
ล้วนโลดเผนมากอย่างต่าง ๆ กัน	เสือประพันธ์นะท่านผู้อ่านเอ๋ย

ซึ่งนอกจากการระบุชื่อตัวผู้ประพันธ์ไว้อย่างชัดเจนแล้ว นักประพันธ์บางท่านยังเล่าเรื่องราวของตนเองไว้อีกด้วย ดังเช่นที่เสือ ชำนาญภักดี ได้กล่าวถึงประวัติการศึกษาของตนเองไว้ในตอนต้นเรื่องกลืนกรอบแก้ว ว่า

องค์พระครูวิจารณ์ท่านผู้สอน	ในทางกลอนขาดเหลือช่วยเกื้อหนุน
อีกท่านเป็นอุปัชฌาย์ผู้การุณ	เสียดกบุญคุณดวงหว่างเคียรรา
.....	
ขอให้คุณบิดุณชนนี	พระคุณมีมากกว่าสุธาสถาน
เป็นครูเดิมเริ่มสอน ... การ	ไหว้อาจารย์สั่งสอนเก่าก่อนมา
ชักนำให้ได้เรียนเขียนหนังสือ	แกกุมมือแนะนำปล้ำเสดสา
เริ่มนโมกขอและกอกา	แล้วให้ข้าสอนอ่านชำนาญดี
นับว่าเป็นครูเดิมเริ่มสอนสั่ง	ยกคุณตั้งใส่ดวงหว่างเกศี
ขอเดชะท่านผู้พระคุณมี	ให้ข้านี้ลุ่มสมอารมณ์ปอง

วรรณกรรมในยุคนี้จำนวนไม่น้อยจึงระบุผู้ประพันธ์ไว้อย่างชัดเจน อีกทั้งยังระบุความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ผลงานที่สร้างขึ้นอีกด้วย ดังมักจะมีข้อความไว้ที่หน้าปกว่า “สงวนลิขสิทธิ์” หรือ “ลิขสิทธิ์สงวนไว้ตามพระราชบัญญัติ”

วรรณกรรมท้องถิ่นที่แต่งและพิมพ์ จึงมีหลักฐานที่แน่ชัดเกี่ยวกับตัวตนของผู้สร้างสรรค์งาน และมีหลักฐานที่เชื่อได้ว่ามีจำนวนไม่น้อยที่ผ่านการหล่อหลอมกล่อมเกลาทางความคิดและความเชื่อบางประการ

ที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดจนขึ้นกว่าในยุคก่อน ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา ระบบความคิดความเชื่อ และการแสดงบทบาทหน้าที่ของตนในสังคมของแต่ละคน ทำให้สามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

3.1.1 กลุ่มนักประพันธ์พื้นบ้าน หมายถึงนักประพันธ์ที่อยู่ในเพศฆราวาสและได้รับการศึกษาตามแบบเก่าจากวัด หรือได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนเพียงระดับการศึกษาขั้นต้น ดำรงชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในชุมชนเช่นเดียวกับผู้คนโดยทั่วไป เพียงแต่เป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ที่แตกต่างไปจากคนทั่ว ๆ ไปบ้าง นักประพันธ์ในกลุ่มนี้ที่เด่น ๆ และมีผลงานที่สร้างชื่อเสียงในช่วงก่อน พ.ศ. 2490 มีหลักฐานค่อนข้างน้อย ที่มีผลงานหลงเหลือให้ศึกษาได้ ได้แก่ เสือ ชำนาญภักดี (เสือ ดอนคัน) แดง นักปราชญ์ และทอง นวลศรี พื้นฐานครอบครัวจะเป็นชาวบ้าน ได้รับการศึกษาขั้นต้นตามแบบเดิมจากวัด และบางคนก็ได้ผ่านการบวชเรียนมาระยะหนึ่ง ดังที่แดง นักปราชญ์ ได้บันทึกไว้ในบทไหว้ครูเรื่อง พลเรือนสอนบุตร ว่า

ไหว้อาจารย์ท่านเสือเมืองเรืองระหง	จิตต์บรรจงนอนบนเคาะพสาม
ท่านสอนให้เข้าใจในสูตรนาม	พยายามซ้ำเจ้าให้เล่าเรียน
ยอไหว้อาจารย์เส้งวัดบ่อโค	สอนนอโมเข้าค่านำให้เขียน
ท่านอุตส่าห์พยายามตั้งความเพียร	สอนให้เรียนจัดเจนเขมรไทย

หรือการกล่าวถึงเสือ ชำนาญภักดี ของแดง นักปราชญ์ ไว้ในบทไหว้ครูเรื่องแก้วผรود ว่า

ผมไม่ใช่นักกวีปรีชาหาญ	ไม่ชำนาญลำดับศัพท์อักษร
ผมไร้ความศึกษาปัญญาอ่อน	ถ้าพากย์กลอนไม่สวดยช่วยชดเชย
เพียงแค่พอทำได้ไม่ปรากฏ	ไม่หมดจดเจิดจาดเหมือนปราชญ์เสือ
คำพาทิพิปรายไม่เพียงพอ	เหมือนพายุเรือในอ่างเที่ยวขว้างล่า

ผลงานของนักประพันธ์ทั้ง 3 คนนี้ในช่วงก่อน พ.ศ. 2490 มีไม่มากนัก กล่าวคือ แดง นักปราชญ์ มีผลงานเรื่องแรก คือ “หนังสืออดข้าว”² หรือ “เรื่องอดน้ำอดข้าว” ซึ่งตีพิมพ์จำหน่ายประมาณ พ.ศ. 2472 และเรื่อง “พลเรือนสอนบุตร” (พ.ศ. 2488) ทอง นวลศรี แต่งเรื่อง “คำกลอนสอนใจ” และ “เรื่องข้าวแห้ง” และตีพิมพ์จำหน่ายครั้งแรกประมาณ พ.ศ. 2476 ส่วนเสือ ชำนาญภักดี มีผลงานสำคัญคือเรื่อง “กลืนกรอบแก้ว” ซึ่งตีพิมพ์จำหน่ายครั้งแรกใน พ.ศ. 2481 และพิมพ์ซ้ำอีกในช่วงหลัง พ.ศ. 2490

นอกจากนักประพันธ์ทั้งสามคนนี้แล้ว ในยุคแรก ๆ ก็มีนักประพันธ์อื่น ๆ ที่สามารถจัดอยู่ในกลุ่มนี้ อีกหลายคน ได้แก่ เขียน พยัคฆมาศ สัน สังข์สุวรรณ อิน สุชะศิริวัฒน์ เป็นต้น แต่ยังไม่พบผลงานของนักประพันธ์เหล่านี้ในปริมาณที่มากพอหรือเห็นความต่อเนื่องในการสร้างผลงานการประพันธ์ได้

ในช่วงทศวรรษ 2490 ถือได้ว่าเป็นยุคเฟื่องฟูของวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทตัวพิมพ์ กลุ่มนักประพันธ์พื้นบ้านที่มีชื่อเสียงและมีผลงานแพร่หลายในยุคนี้ส่วนหนึ่งจะเป็นนักประพันธ์ที่มีผลงานมาในยุคก่อนหน้านี้ เช่น เสือ ชำนาญภักดี แดง นักปราชญ์ ทอง นวลศรี และนักประพันธ์ที่มีผลงานแพร่หลายอย่างชัดเจนในช่วงทศวรรษ 2490 เช่น หนูแก้ว (โชคชัย) นครจันทร์ ชัย จันรอดภัย ชาญ ไชยจันทร์ พาสน์ พลชัย หนูฟอง จันทภาโส ขอบ นัทยานนท์ พร้อม รักษาภรณ์ พร้อม วรรณบวร สีนวล มากนวล จู จันทรแก้ว สะมะแอ วงศ์สะอาด และ จิ เส็มหมาด เป็นต้น

กวีพื้นบ้านในยุคนี้ล้วนพื้นฐานทางสังคมไม่ได้แตกต่างไปจากกวีพื้นบ้านในยุคที่ผ่านมามากนัก แม้ว่ากวีบางคนจะได้รับการศึกษาสูงกว่าการศึกษา ระดับพื้นฐานแบบเก่า และ/หรือการศึกษาขั้นต้นจากระบบโรงเรียนเป็นครูหรือผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษา เช่น กรณีของชาญ ไชยจันทร์ซึ่งเคยเป็นครูโรงเรียนวิเชียรมาตุ จังหวัดตรัง หนูแก้ว นครจันทร์ บวชเรียนจนมีความรู้ขั้นเปรียญธรรม และได้มีโอกาสเป็นครูที่โรงเรียนวัดท่าบอน ในขณะที่สิ้นวอลมากนวล เคยรับราชการครูในเขตอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นต้น

การที่นักประพันธ์ในกลุ่มนี้กำเนิดและใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในสังคมชนบท เข้าในบรรยากาศและประเพณีทางวรรณกรรมในสังคมชนบทเป็นอย่างดี ลักษณะการสร้างผลงานวรรณกรรมจึงยังคงลักษณะของความเป็นพื้นบ้านอยู่อย่างชัดเจน นักประพันธ์ในกลุ่มนี้จึงเป็นผู้ที่สามารถสืบทอดประเพณีทางวรรณกรรมบางส่วนเอาไว้ ในขณะที่เดียวกัน การที่มีความรู้และประสบการณ์มากกว่าผู้คนโดยทั่วไป กวีกลุ่มนี้จึงปรับเปลี่ยนวิธีการในการนำเสนอผลงานของตนต่อสังคมให้เหมาะสมกับยุคสมัยยิ่งขึ้นโดยใช้เทคโนโลยีการพิมพ์ เข้ามาจัดพิมพ์หนังสือเพื่อจำหน่ายแทนการเขียนด้วยลายมือ

นอกจากนี้ นักประพันธ์หลายคนก็มีที่มืบทบาทอย่างอื่นนอกเหนือจากการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมแล้ว ที่เด่นชัดมากที่สุดก็คือการทำหน้าที่เป็นผู้ให้บริการทางด้านสุขภาพอนามัยของคนในสังคม อย่างเช่น แดง นักปราชญ์ ทอง นวลศรี จู จันทรแก้ว ชัย จันรอดภัย ชอบ หัทยานนท์ เป็นต้น โดยนักประพันธ์เหล่านี้ให้การรักษาพยาบาลหรือขายยาแผนโบราณแก่ประชาชนทั่วไป และหลายคนจะขายยาและหนังสือไปพร้อม ๆ กัน

3.1.2 นักประพันธ์กลุ่มปัญญาชนรุ่นใหม่
ข้าราชการ นักประพันธ์ในกลุ่มนี้จะเป็นผู้ที่มีโอกาสได้รับการศึกษาในระดับสูง บางคนมีโอกาสที่จะศึกษาต่อที่กรุงเทพฯ และมักจะเป็นกลุ่มข้าราชการลักษณะผลงานของกวีในกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นบทกวีแบบใหม่ที่เน้นเสนอความคิดมากกว่าความบันเทิงหรือสนุกสนาน กวีในกลุ่มนี้ ได้แก่ หลวงสาราลักษณ์ประพันธ์ ขุนวิจารณ์จรรยา หรือ ช. เหมะรักษ์ (โชติ เหมะรักษ์) ขุนมนตรีบริรักษ์ (พ. ศิริธร) วรรณ คภะสุวรรณ ขุนพรหมมนตรี ดำเนินบุญยรัตเศรณี เป็นต้น ผลงานของนักประพันธ์ในกลุ่มนี้มีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง เฉพาะผลงานร้อยกรอง ผลงานเท่าที่สืบค้นได้ขณะนี้ถือได้ว่าเป็น “ร้อยกรองสมัยใหม่” ทั้งสิ้น และจะเป็นผลงานที่ลงพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือประเภทหนังสือที่ระลึกในโอกาสต่าง ๆ หรือในวารสาร ไม่มีการพิมพ์เป็นเล่มเพื่อจำหน่าย วารสารที่สำคัญและมีผลงานของกวีในกลุ่มนี้โดยสม่าเสมอ คือ “ศรีธรรมราชศึกษา” ของ กองธรรมการมณฑลนครศรีธรรมราช ซึ่งเริ่มพิมพ์จำหน่ายตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2471 ส่วนจะหยุดการพิมพ์จำหน่ายในปีไหนนั้นไม่สามารถยืนยันได้ นอกจากนี้ก็ยังมีในหนังสือที่ระลึกอื่น ๆ เช่น หนังสือที่ระลึกงานปีใหม่จังหวัดพัทลุง พ.ศ. 2479 หนังสือ “กาญจนาอนุสร” ที่ระลึกในงานเปิด

โรงเรียนกาญจนาภิเษกูล และที่เป็นผลงานรวมเล่ม เช่น หนังสือยุทธภาษิตกับประสิทธิพร ของ ดำเนิน บุญยรัตเศรณี (2481) มงคลสูตร วิภาคบรรยาย ของ ขุนมนตรีปริวักร์ เป็นต้น

3.1.3 กลุ่มพระสงฆ์ พระสงฆ์ที่สร้างสรรคงานวรรณกรรมที่พบในแถบกลุ่มทะเลสาบสงขลา จะมีอยู่เป็นจำนวนมาก และส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นพระสงฆ์ที่ได้รับการศึกษาทางธรรมในระดับสูง มีโอกาสศึกษาจากกรุงเทพฯ แม้ว่านักประพันธ์ในกลุ่มนี้จะมีผลงานในลักษณะเดียวกันกับ นักประพันธ์ในกลุ่มพื้นบ้าน แต่โดยที่มีโอกาสทางการศึกษาที่สูงกว่า และมีจำนวนไม่น้อยที่ได้มีโอกาสรับรู้ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมไทยจากเมืองหลวง ทำให้ฐานะและบทบาททางสังคมของนักประพันธ์กลุ่มนี้แตกต่างไปจากนักประพันธ์กลุ่มพื้นบ้าน โดยกลุ่มพระสงฆ์จะเป็นผู้นำทางด้านคุณธรรมและปัญญาในสังคม บทบาททางวรรณกรรมสำคัญของพระสงฆ์กลุ่มนี้มีทั้งที่เป็นผู้สร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรมด้วยตนเอง และเป็นผู้เก็บรวบรวมเผยแพร่งานวรรณกรรมเก่า กล่าวเฉพาะผลงานประพันธ์ที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ส่วนใหญ่แล้วประเภทวรรณกรรมคำสอนที่แปลหรือเรียบเรียงมาจากภาษาบาลีหรือเรื่องทางพุทธศาสนาเป็นสำคัญ ผลงานส่วนใหญ่จะมีทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง นักประพันธ์ในกลุ่มนี้ เช่น พระมนัสสารโสภณ (พระธรรมเมธาจารย์) วัดภูผาภิมุข พัทลุง พระมหาจวน พระมหาช่วง อุดมเวที (พระราชศีลสังวร) วัดมัสฌิมาวาส สงขลา พระอนุศาสนาจารย์จิตต์ รตนโชติ (วัดประดู่เรียง พัทลุง) พระครูนิเทศธรรมมาภรณ์ (น. อุไรกุล) พระมหาอุทัย พิสิสดีพงษ์ (วัดท่าหิน อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา) สามเณรฐานิสฺสโร แก้ว จันทวัฒน์ (วัดเลียบ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา) เป็นต้น

บทบาทสำคัญอีกประการหนึ่งของนักประพันธ์กลุ่มพระสงฆ์ก็คือ การเก็บรวบรวมหนังสือประเภทต่างๆ ทั้งที่ตีพิมพ์ในท้องถิ่นและที่นำมาจากต่างถิ่น ซึ่งมีทั้งที่เป็นหนังสือหลักคำสอนทางศาสนา ตำราเรียน วารสารและนิตยสาร หนังสือที่ระลึก ในโอกาสต่าง ๆ ตลอดจนงานวรรณกรรมท้องถิ่น อันเป็นการสร้างเสริมบรรยากาศทางวรรณกรรม เสริมสร้างวัฒนธรรมการอ่านให้แพร่หลายไปสู่ประชาชนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

3.2 ลักษณะรูปแบบของวรรณกรรม

รูปแบบของวรรณกรรมในที่นี้จะกล่าวถึงได้ใน 2 ประเด็น คือ รูปแบบของลักษณะคำประพันธ์อันได้แก่ ฉันทลักษณ์ทางการประพันธ์ประเภทต่างๆ และรูปแบบซึ่งเป็นขนบนิยมในการดำเนินเรื่อง

ในด้านฉันทลักษณ์ ในขณะที่วรรณกรรมท้องถิ่นแบบเก่านั้นนิยมใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์เป็นพื้น มีใช้คำประพันธ์ประเภทกลอนบ้างแต่ไม่มากนัก แต่ฉันทลักษณ์ที่ใช้ในยุคนี้ใช้กลอนเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลกหรือเรื่องหนังตะลุง

และวรรณกรรมคำสอน เกือบทั้งหมดจะแต่งเป็นกลอนสุภาพ ตามแบบ “กลอนสุนทรภู่” ซึ่งถือว่าได้รับความนิยมอย่างสูง นับเป็นอิทธิพลของ “หนังสือวัดเกาะ” อย่างชัดเจน ส่วนฉันทลักษณ์ประเภทอื่น ๆ พบว่ามีการใช้เกือบทุกชนิด ทั้งกาพย์ โคลง ฉันท์ ร่าย ตลอดถึงฉันทลักษณ์ขอเพลงพื้นบ้านบางประเภท ทั้งของท้องถิ่นภาคใต้และภาคกลาง เช่น กลอนเพลงบอก กลอนเพลงพวงมาลัย กลอนดอกสร้อย แต่ก็เป็นส่วนน้อย ในขณะที่คำประพันธ์ประเภทกาพย์มีใช้ลดลงอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะวรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลกซึ่งแต่เดิมนิยมแต่งด้วยกาพย์ชนิด

ต่าง ๆ เป็นส่วนใหญ่ ก็นิยมใช้กลอนเป็นพื้น จะอย่างไรก็ตาม กาพย์ก็ยังเป็นที่นิยมอยู่บ้างในกรณีที่มีการแต่งวรรณกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาหรือคำสอน เช่น เรื่อง เทศนาสัมปทา กาพย์ยานี เข้าใจว่าทำไมไม่กันหนอ? ของ พระอนุศาสนาจารย์ จิตต์ รตนโชติ เรื่องลายลักษณ์พระบาท ของ นายไผ่ต่ง อุตตโรพร ประวัติพระบรมสารีริกธาตุ วัดไชยมงคล สงขลา ของ สั้น สังข์สุวรรณ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังพบว่าในยุคนี้มีการแต่งวรรณกรรมด้วยคำประพันธ์หลายชนิดในเรื่องเดียวกัน เรื่องใช้หลากหลายมากก็คือเรื่อง “พระบรมธาตุคำกลอน” ของ พระมหาอุทัย พิสิษฐ์พงษ์ ซึ่งแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทต่าง ๆ คือ กาพย์ยานีหรือยานีลำนากาพย์ฉบับ กาพย์สุรางคนางค์ อินทรวชิเชียรฉันทวสันตดิถีฉันท กลอนแปด กลบทสະบັดสะบั้ง และกลอนเพลงบอก หรือเพลงบอก 22

ด้านขนบนิยมทางการประพันธ์ ขนบนิยมหรือธรรมเนียมนิยมในการประพันธ์ เป็นลักษณะทางการประพันธ์ที่ยึดถือเป็นแบบแผน ในวรรณกรรมแบบเก่า มีขนบนิยมที่น่าสนใจหลายประการ ดังผลการวิจัยของอุดม หนูทอง (ม.ป.ป., น. 218-222) ที่ศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทนิทานประโลมโลกพบว่าในนิทานประโลมโลกจะมีขนบนิยมที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ การไหว้ครู การออกตัวของกวี และการบรรยายหรือการพรรณนาเข้าแบบ ซึ่งเมื่อวิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นในยุคนี้ก็พบว่ายังคงรักษารูปแบบนี้เอาไว้ เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงการรับอิทธิพลทั้งทางความคิดและกลวิธีการนำเสนอจากวรรณกรรมภาคกลางมากขึ้น เช่น ในบทไหว้ครู ซึ่งนอกจากจะยึดแบบโบราณแล้ว ยังเพิ่มเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับ “ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์” และ “การชมบ้านเมือง” เข้าไปด้วย เช่น ในเรื่อง “กตัญญูคำกลอน” ของพระคลี ทิฏฐปัญโญ ว่า

นะมัตถุรตังตั้งเกษา
ไหว้คุณแก้วทั้งสามนามรัตน
องค์พระพุทเจ้าเข้าสู่ถิตย
ได้สั่งสอนเทศนาพระธรรมโม

.....

แลไหว้คุณชนนีชนกนาถ
ท่านปกปักรักษาซึ่งกายี

.....

ยังอีกคุณอุปัชฌาย์อาจารย์สวด
ทั้งคุณครูผู้สอนซึ่งวิชา
ยังบุญคุณจุนเจิมเฉลิมภพ
แก้กษัตริย์ถัด ๆ กันมาไว
ภูมิพลอดุลยเดชเกษกระษัตริย์
องค์พระราชินีผู้ปรีชา
ในประเทศขอบเขตชาวไทยพุทธ
บ้านเมืองเราเหล่าไทยในดินดอน
ทางเหนือใต้ได้มี ร.พ.ท.
ส่งสินค้าแจกจ่ายรายตำบล
บริษัทการบินถิ่นเวหน
อากาศยานผ่านผืนบินคะเน
บรรทุกคนขนสินค้ามาจังหวัด
จากดอนเมืองมาได้ไม่เดือดร้อน
ถึงสงขลาคล้ายไปสิงคโปร์
เรือกลไฟใหญ่่น้อยลอยคงคา
ชายตลิ่งเรือวิ่งเที่ยวส่งคน
เรือน้อยๆ เข้าคลองไม่ต้องเดิน
โลกนิยมชมชอบประกอบศิลป์
วิทยาศาสตร์ฉลาดขึ้นนานา
วิทยุส่งเสียงสำเนียงบอก
ช่างฉลาดจับธาตุเข้ามาพลัน
ต่อแต่นี้สุดที่จะแจ้งบอก
ฉันพูดเล่นเป็นกลอนอักษรไทย

ส่องโลกาให้สว่างทางธรรมโม
ยังสู้ทัศนียภาพท่านสุขโข
ไว้ในโลกาโลกใจของเรา

ขอกราบบาทยกวางหว่างเกษี
ให้เป็นทีรอดพ้นตลอดมา

ท่านได้บวชข้าพเจ้าคราวนั้นหนา
ให้ศึกษาขีดเขียนเล่าเรียนไป
รักษาลบแหล่งหล้าสุธาใหญ่
จนถึงในรัชกาลที่ผ่านมา
เถลิงรัชไพโรพลงนสุชา
ได้ปกครองไพร่ฟ้าสถาวร
อุดมสุดคั่งคับสลับสลอน
อยู่ถาวรสนุกไปทุกคน
เล่นติดต่อตามจังหวัดไม่ขัดสน
มีรถยนต์ร่นำพาถึงคาเม
รับส่งคนเร็วพลันมิหันเห
ข้ามทะเลมหาสมุทรไม่หยุดย่อน
มนุษย์ผัดหมุนทันไม่ผันผวน
ลงนครภูเกิดเสร็จแล้วมา
นับว่าไซ้ตามสมัยใจहरราช
เข้าเทียบท่าอย่างสบายให้เจริญ
ไม่ตกหล่นพากันก็สรรเสริญ
เพราะเจริญตามสมัยวิสัยตา
ทำเครื่องบินลอยเร็วตามเวหา
ทำไฟฟ้าสว่างเหมือนกลางวัน
อยู่บางกอกฟุ้งเมืองเราอาสนั่น
ผสมกันดินน้ำและไฟลม
เพราะท่านออกเที่ยวดูรู้สมัย
ต่อไปนี้จะแสดงแจ้งกิจจา

นอกจากนั้น ในบางเรื่องอาจมีการให้ผู้นำหรือผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้านและกำนันด้วย ดังบางตอนจากเรื่อง “ภาสิตพาเสือก” ของ ทอง นวลศรี

หมู่ที่สองนายสมปองเป็นผู้ใหญ่	ทองอาศัยอยู่ใกล้บอกไม่หลอ
เปรียบเหมือนไทรใบดกร่มปกพอ	มีเหล้ากอโตใหญ่ใจเบิกบาน
เจ้าตำบลเป็นคนที่มืหลัก	อาเรียกรั่วไปแผ่ไพศาล
ชื่อนายเลื่อนๆ ชื่อลือมานาน	ทางราชการจัดให้ได้กำนัน
ท่านปกครองตำบลเป็นคนใหญ่	เพื่อยืนใจเป็นสุขไปทุกหลัน
ตำบลเคียะเป็นสุขสนุกรัน	เพราะกำนันชื่อสุดยุติธรรม
ทั้งพ่อค้าชาวนาสบายสิ้น	เจ้าท้องถิ่นสุขอุบถัมภ์
แปดหมู่บ้านท่านยกไม่ตกต่ำ	จัดให้ทำสวนครัวทั่วทุกคน

ในขณะเดียวกัน เมื่อกล่าวถึงตัวตนของผู้ประพันธ์ แม้จะยังคงแสดงออกถึงการถ่อมตัวของผู้ประพันธ์ โดยมักจะกล่าวในทำนองว่าเพ่งหัดแต่งบ้าง มีความรู้ความสามารถน้อยบ้าง ลักษณะการออกตัวเช่นนี้ยังคงอยู่เสมอ แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่า ในหลาย ๆ เรื่อง ผู้ประพันธ์จะบอกเรื่องราวส่วนตัวไว้ด้วยว่าอยู่ที่ไหน ได้รับการศึกษาอย่างไร อันเป็นการแสดงถึงตัวตนของผู้เป็นเจ้าของผลงานชัดเจนขึ้น ดังเช่นในเครื่อง “ราตรีสวรรค์” ของพร้อม รัชฎาภรณ์ ว่า

ข้าชื่อพร้อมนามสกุล-รัชฎาภรณ์	ไม่เชี่ยวชาญเชิงกลอนอักษรสาร
ขอคุณครูอุปัชฌาย์ผู้อาจารย์	โปรดประทานช่วยอำนวยความสะดวก
ที่ประดิษฐ์เรื่องราวเล่าแถลง	ย่อมเห็นแจ้งจริงประจักษ์ตามอักษร
สู้ทนยากอยากทำเป็นคำกลอน	แต่ยังอ่อนด้วยไม่เคยเฉลยความ

(โปรดอ่านต่อฉบับหน้า) ■

เชิงอรรถ

¹ ผู้เขียน เป็นผู้สัมภาษณ์ พระจันทรแก้ว ที่วัดสะทัง อำเภอบางบาล จังหวัดพิจิตร

² เรื่องอดข้าว บางทีมีผู้เรียกว่า “นิราศอดข้าว” เนื่องจากผู้แต่งได้บันทึกเหตุการณ์ความอดอยากที่เกิดขึ้นในชุมชนต่างๆ โดยมีการกล่าวถึงชื่อตำบลหมู่บ้านไว้ชัดเจน คล้ายกับเป็นการพรรณนาการเดินทางแบบนิราศ แต่ไม่มีการกล่าวถึงการเดินทางของกวี